

Єдина жінка в кімнаті

Марі Бенедикт

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — Тетяна Марченко

© Ще одну сторінку. Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

1

17 травня 1933 року

Відень, Австрія

Мої повіки здригнулися, і я розплющила очі, але на якусь мить мене засліплюють промені софітів, і я знову примружилася. Щоб не впасти, я непомітно сперлася на руку колеги, зобразивши на обличчі впевнену усмішку, і стала чекати, коли мої очі звикнуть до освітлення.

Від яскравого світла та гучних оплесків мене трохи захитало. Маска, яку я надійно закріпила на час вистави, на мить зісковзнула, і я більше не була баварською імператрицею дев'ятнадцятого століття Єлизаветою¹, а просто юною Геді Кіслер.

Проте я не могла допустити, щоб шанувальники славнозвісного «Театру ан дер Він»² побачили, що я спіткнулася, зображаючи обожнювану ними імператрицю. Навіть під час виходу на біс. Адже вона була символом Австрії, славетної імперії Габсбургів, що панувала майже чотири століття поспіль. Її образ дуже близький людям, особливо в ці важкі дні після Великої війни³.

На мить заплющивши очі, я поринула всередину свого єства, геть відкидаючи Геді Кіслер і всі її дрібні турботи й дріб'язкові поривання. Я зібралася із силами й знову ввійшла в роль імператриці — з властивою їй жорсткістю та її серйозними обов'язками.

Розплющивши очі, я впевнено поглянула на своїх підданих. Переді мною постала публіка. Я побачила, що глядачі аплодують не в зручних, обтягнутих червоним оксамитом театральних кріслах, — вони підвелися зі своїх місць і плескали стоячи. Це велика честь, якою віденська публіка обдаровує вкрай рідко. Як імператриця я цього заслуговувала, але як Геді — я задумалася: ці оплески справді для мене чи, може, для іншого виконавця ролі у виставі «Сісі»?

Адже актор, який грав у цьому спектаклі імператора Франца Йосифа, Ганс Ярай⁴ був легендарним старожилом у «Театрі ан дер Він». Я дочекалася, поки мої колеги вклонилися. Усі вони були винагороджені бурхливими оплесками. Але коли в центр сцени, щоб вклонитися, вийшла я, глядачі були нестямні, вони просто шаленіли. І це справді був мій тріумф.

Як прикро, що татко не зміг подивитися мій сьогоднішній виступ. Якби матінка не вдала хворобу, — звісно, лише для того, щоб відвернути увагу від мого важливого вечора, — він побачив би мій дебют у «Театрі ан дер Він». Я знаю, що він насолоджувався б такою реакцією публіки, і якби він особисто був тут присутній і побачив ці шалені оплески, то, можливо, це змило б пляму ганьби з моєї репутації від необачної роботи у фільмі «Екстаз»⁵ — ролі, яку я відчайдушно прагну забути.

Аплодисменти почали стишуватися, і публіку охопив занепокоєний гамір: у центральному проході з'явилася процесія капельдинерів⁶ — у руках вони тримали величезні оберемки квітів. Цей грандіозний жест, підгаданий до такої невідповідної, дуже публічної миті, збентежив зазвичай стриманих віденців. Я майже чула, як вони цікавляться, який зухвалець наважився влаштувати таку пишну ходу в день прем'єри в «Театрі ан дер Він»? Таке можна було б виправдати тільки надмірним проявом батьківської гордості, але я була впевнена, що мої скромні батьки нізащо не наважилися б на таке. Невже сім'я когось із моїх колег зробила такий щедрий жест?

Доки капельдинери наближалися до сцени, я побачила, що в їхніх руках оберемки не просто звичайних квітів, а вишуканих оранжерейних троянд. Мабуть, дюжина букетів — не менше. Скільки ж може коштувати такий прояв захоплення театром? Я міркую, хто міг би дозволити собі таку надмірність у ці нелегкі часи.

Капельдинери східцями зійшли на сцену, і стало зрозуміло, що їм наказали вручити ці букети одержувачу чи одержувачці на очах публіки. Не знаючи, як правильно реагувати на таке порушення етикету, я позирнула на інших акторів — вигляд у них був не менш приголомшений, ніж у мене. Керівник сцени жестами вказав капельдинерам негайно припинити це дійство. Однак їм, напевно, дуже щедро заплатили, адже вони його проігнорували й вишикувалися переді мною.

Один за одним, вони вручали мені букети, допоки ті перестали поміщатися в мене в руках. Тоді капельдинери почали класти квіти мені до ніг. Я відчувала на своїй спині несхвальні пекучі погляди моїх колег. Моя сценічна кар'єра могла як злетіти, так і стрімко впасти через найменшу примху цих шанованих акторів — їм було до снаги скинути мене з вершини успіху кількома влучно сказаними словами й замінити будь-якою із численних юних актрис, які претендують на цю роль.

Я відчула, що маю відмовитися від цих букетів, аж раптом у мене виникла одна ідея. Дарувальником може виявитися хто завгодно. Це може бути поважний член однієї з урядових партій, що ворогують, — Християнсько-соціальної або Соціал-демократичної партії. Або ще гірше: мій щедрий шанувальник — прихильник Націонал-соціалістичної партії, яка прагне об'єднання Австрії з Німеччиною та підтримує її новопризначеного канцлера Адольфа Гітлера. Маятник влади, схоже, що день, то сильніше розгойдується, і ризикувати наразі не можна нікому. А мені й поготів.

Публіка припинила аплодувати. У раптовій тиші всі почали вмошуватися на своїх місцях. Усі, крім одного чоловіка. Ген там — у центрі третього ряду, найдорожчого в усьому театрі, — стояв, випнувши широкі груди, джентльмен з важкою квадратною щелепою. Серед усіх глядачів театру тільки він залишився стояти. Пильно дивлячись на мене...

2

17 травня 1933 року

Відень, Австрія

Завіса опустилася. Мої колеги насмішкувато позирали в мій бік. Я знизала плечима й похитала головою, сподіваючись, що це передало моє спантеличення і несхвалення такого жесту. Ввічливо прийнявши привітання, я трохи зачекала, щоб дотриматися пристойності, а потім повернулася до своєї гримерної й зачинила двері. У мені закипала лють — ці квіти відвернули увагу від мого тріумфу, від цієї ролі, яка допомогла б мені назавжди залишити «Екстаз» у минулому! Я мала з'ясувати, хто вчинив таке, і чи це було компліментом, навіть якщо й недоречним. Чи чимось іншим...

У найбільшому букеті я виявила конверт. За допомогою манікюрних ножичок я розкрила його й дістала з нього товсту картку кремового кольору із золотистою облямівкою. Піднісши її ближче до лампи на туалетному столику, я прочитала:

«Незабутній Сісі.

З повагою, гер Фрідріх Мандль».

Хто такий цей Фрідріх Мандль? Ім'я ніби знайоме мені, але я не могла пригадати, де саме його чула.

Двері моєї гримерної затремтіли від гучного стуку.

— Фройляйн Кіслер?!

Це була моя неймовірна, старенька костюмерка — Ельза Люббіг. Уже майже двадцять років поспіль вона одягає всіх акторів «Театру ан дер Він». Навіть під час Великої війни і в тяжкі роки після поразки Австрії ця сива матрона допомагала акторам готуватися до спектаклів, які збадьорювали дух віденців, як-от персонажка імператриці Єлизавети, яка нагадувала людям про історичну звитяжність Австрії та спонукала їх думати про щасливе майбутнє. П'єса, звісно, не торкалася останніх років життя імператриці, коли золота прив'язь імператорового невдоволення

перетворилася на ярмо довкола її шиї, яке обмежувало кожен її рух. Тож віденці не хотіли думати про це.

— Прошу, заходьте! — гукнула я.

Навіть не глянувши на купу троянд, фрау Люббіг заходилася розшнуровувати мою яскраво-жовту сукню. Поки я знімала щільний шар сценічного гриму, а разом з ним і залишки свого образу, вона вичісувала моє волосся з вигадливого шиньйону, який, на думку режисера, пасував імператриці Єлизаветі. Хоча фрау Люббіг мовчала, я відчула, що вона чекала на слухну мить, щоб поставити запитання, відповідь на яке, безумовно, цікавить весь театр.

— Красиві квіти, фройляйн Кіслер, — нарешті зауважила фрау Люббіг після того, як зробила комплімент моїй грі на сцені.

— Так, — відповіла я, чекаючи на запитання.

— Чи можу я запитати, від кого вони? — поцікавилася вона, вправно закінчивши поратися з моїм волоссям і взявшись за мій корсет.

Роблю паузу, зважуючи відповідь. Можна було б збрехати, приписавши цей жест своїм батькам, але тоді цю чутку вона може поширити за зручної їй нагоди. А якщо я скажу їй правду про дарувальника, то вона заборгує мені послугу. А послуга від фрау Люббіг може виявитися дуже принагідною.

— Якийсь Фрідріх Мандль, — я усміхнулася й простягнула їй картку.

Вона мовчала, але я почула різкий вдих, з якого все й так було зрозуміло.

— Ви про нього чули? — запитала я.

— Так, фройляйн.

— Він був сьогодні в театрі?

Я знаю, що фрау Люббіг дивиться кожну виставу з-за лаштунків, завжди ретельно спостерігаючи за актрисою, до якої вона приставлена, щоби бути наготові допомогти впорядкувати

розірваний поділ чи перуку, яка збилася набік.

— Так, — кивнула вона.

— Це був той чоловік, який так і залишився стояти після останніх аплодисментів?

— Так, фройляйн, — зітхнувши мовила вона.

— Що вам про нього відомо?

— Мені не хотілося б цього казати, фройляйн. Не з моїм розумом братися до таких оповідей.

Я приховала усмішку, яку викликала удавана скромність фрау Люббіг. Загалом, завдяки своїй скарбниці таємниць, вона була найвпливовішою персоною в театрі.

— Ви зробили б мені велику послугу.

Вона замовкла, пригладжуючи долонею свою бездоганну зачіску, вдаючи, що обмірковує моє прохання.

— Я чула тільки плітки. Не все із цього приємне.

— Будь ласка, фрау Люббіг.

Я спостерігала за нею у дзеркалі: вираз її помережаного зморшками обличчя мінявся, наче вона подумки переглядала ретельно зібране досьє, щоб вирішити, яким підходящим ласим кусником інформації поділитися.

— Що ж... у гера Мандля є певна репутація з жіноцтвом.

— Як і в будь-якого чоловіка у Відні, — усміхаючись, сказала я.

«Якщо це все, то мені немає через що перейматися. Із чоловіками я впоратися можу. Принаймні з більшістю», — промайнуло в мене.

— Але це не просто звичайні інтрижки, фройляйн. Один із його романів мав дуже сумний кінець — молода німецька актриса Єва Мей7 вкоротила собі віку.

— Оце так! — вражено вигукнула я. Хоча, зважаючи на мою власну давню історію спроби самогубства одного з моїх кавалерів, коли я йому відмовила, не могла засуджувати Єву.

Звісно, історія була жахливою, але я відчувала — ця пікантна подробиця не була єдиною інформацією, яку знала фрау Люббіг. З її тону було зрозуміло — вона щось приховує і знає набагато більше. Напевно, вона хотіла з мене мати користь.

— Якщо є ще щось — я буду вашою боржницею, фрау Люббіг.
Вона завагалася.

— Зараз такою інформацією діляться з осторогою, фройляйн.

І справді — у ці безрадісні часи певні вісті були валютою. Я взяла її за руку й пильно подивилася у вічі.

— Ця інформація тільки для мене, для моєї безпеки. Я обіцяю вам, що ні з ким більше нею не ділитимусь.

Після тривалої паузи вона сказала:

— Гер Мандль має свою зброярню Hirtenberger⁸. Його компанія виготовляє патрони, боєприпаси та іншу зброю, фройляйн Геді.

— М'яко кажучи, не надто приємний бізнес. Але хтось мусить і цим займатися, — сказала я. Я не розуміла, чому людина має ототожнюватися зі справою.

— Річ не в тому, що він виробляє зброю, а в тому, кому він її продає.

— О?

— Так, фройляйн. Його прозвали Торговцем Смертю.

3

26 травня 1933 року

Відень, Австрія

За дев'ять днів після мого театрального дебюту в «Сісі» у Відні панувала чудова погода, у небі світила майже повня, відбиваючи темно-фіолетові тіні. Вона випромінювала задосить світла, щоб освітлювати міські вулиці. Тож, хоча й година була пізня, на півдорозі з театру я попросила водія таксі зупинитися — вирішила решту шляху пройти пішки до свого дому, який розташовувався в

модному дев'ятнадцятому районі⁹. Я прагнула тихої «інтерлюдії», перерви між театральним божевільям і батьківськими повчаннями, які чекали на мене вдома після кожної вистави.

Перехожих було зовсім мало: сивочола пара, що неквапом поверталася додому після пізньої вечері, та молодик, який прогулювався, щось насвистуючи собі під ніс. Тож я почувалася порівняно в безпеці. Що ближче я підходила до дому батьків, то шлях ставав для мене все безпечнішим. Але батьки однаково переймалися б, якби знали, що я повертаюся з театру такої пізньої пори самісінька. Вони завжди хвилювалися за свою єдину дитину.

Я відкинула думки про маму й тата й усміхнулася, згадавши статтю із Die Presse¹⁰, яку опублікували цього тижня. Схвальні слова щодо мого відтворення образу імператриці Єлизавети викликали певний ажіотаж навколо продажу квитків. Тому три вечори поспіль у глядацькій залі не було жодного вільного місця. Мій авторитет у театральних колах неабияк зріс, а наш зазвичай схильний до критики режисер розщедрився на компліменти для мене. Після скандалу з моєю наготою в «Екстазі» зараз було приємно отримувати схвальні відгуки. А тоді... Режисерська ідея у фільмі здавалася цілком прийнятною і відповідала мистецьким настроям фільму, поки публіка, серед якої були й мої батьки, не відреагувала негативними відгуками. І тепер я зрозуміла, що повернення в театр після короткого забігу в кіно було правильним рішенням. Це — ніби повернення додому.

Акторство було захистом від дитячої самотності, способом наповнити тихе існування іншими людьми, окрім вічно присутніх няньки та вихователя, але вічно відсутніх мами й тата. Це почалося з простого створення персонажів та історій для моїх численних ляльок на імпровізованій сцені під велетенським письмовим столом у татковому кабінеті. Але несподівано ці рольові ігри перетворилися на щось значно більше. Коли я пішла до школи — і в

моє життя раптово увірвалося багато абсолютно різноманітних людей, — акторство перетворилося на мій спосіб рухатися світом, стало своєрідною валютою, яку я могла за потреби завжди взяти. Я могла стати тією, кого оточення потайки жадало, а я, зі свого боку, отримувала б від них усе, чого лише воліла. Але, щойно вийшовши вперше на сцену, я усвідомила розмах свого дару. Я могла приховати своє «я» й набути подоби цілком іншої людини, створеної режисером чи письменником. Мені достатньо було лише кинути погляд на публіку, і я могла скористатися своїми здібностями, щоб впливати на неї.

Єдиною темною тінню, яка падала на світло, яке дарувала мені «Сісі», були щовечірні букети троянд: колір щоразу змінювався, але їхня кількість — ні. Приносили троянди кольору фуксії, блідо-рожеві, криваво-червоні, кольору слонової кістки, навіть рідкісні ніжно-фіолетові. І щоразу — точно дюжина букетів. Це було непристойно. Але принаймні метод доставляння змінився. Капельдинери більше не засипали мене трояндами на сцені, влаштовуючи пишні жести; тепер вони потайки приносили їх у мою гримерну під час останнього акту вистави.

Ох, цей таємничий гер Мандль... Здається, я кілька разів бачила його серед глядачів на престижному місці в третьому ряду, але не була щодо цього певна. Він не робив жодних спроб спілкуватися зі мною після листа, який супроводив перші троянди... до сьогоднішнього вечора. Цього разу поміж жовтими квітами (такого самого кольору, як моя сукня) я знайшла картку із золотистою облямівкою, на якій було написано від руки:

«Люба фройляйн Кіслер, для мене стало б великою честю супроводжувати вас на вечерю в ресторан готелю “Імперіал” опісля вистави. Якщо це для вас прийнятно, будь ласка, повідомте через шофера, який чекатиме біля службового входу до опівночі.

З повагою, Фрідріх Мандль».

Мої батьки жажнулися б, якби я хоч подумала про зустріч з незнайомим чоловіком без супроводу. До того ж у ресторані готелю! Навіть якщо це й було знамените творіння архітектора Йозефа Гофмана¹¹. Інформації, яку я отримала про гера Мандля, було задосить, що я й сама не перетну цієї межі. Обережні розпитування принесли мені багато інформації про цього таємничого благодійника. Ті кілька друзів, яких я мала в театральному світі, чули, що він керувався виключно прибутком, а не моральними якостями тих, кому продавав свою зброю. Але найважливішу інформацію я отримала від постачальниці таємниць, фрау Люббіг, яка шепнула мені, що гер Мандль користувався прихильністю верхівки правоспрямованої автократії, ідеї якої поширювалися всією Європою. Такі повідомлення турбували мене найдужче, адже Австрія намагалася зберігати свою незалежність, тоді як географічно її оточували жадібні до чужих земель диктаторські режими.

Проте, хоч я й не наважилася повечеряти з ним у готелі «Імперіал», я не могла продовжувати його ігнорувати. Хай там як, але гер Мандль був чоловіком з політичними зв'язками, а поточна ситуація вимагала, щоб віденці поводитися обережно. Однак я не знала, як правильно реагувати на його наполегливу увагу, адже всі мої попередні несерйозні стосунки були з покладливими парубками приблизно мого віку. Я зміркувала план і заручилася допомогою фрау Люббіг: попрохала її відвернути увагу шофера гера Мандля, щоб я змогла, оминувши службовий вхід, вийти через центральний.

Мої підбори вицокували по тротуару стакато, поки я прямувала Петер-Йордан-штрасе. Я проходила повз знайомі будинки сусідів, наближаючись до нашого, як мої батьки називали, котеджу. Усі мешканці Деблінга називали так свої помешкання, однак ця назва не зовсім підходить цим будинкам через їхні солідні розміри. Просто це було даниною поваги до англійського архітектурного стилю, у

якому були зведені всі будівлі цього району — великі, просторі з огороженими з усіх боків садками.

За кілька будинків від дому моїх батьків вулиця була менш освітленою. Підвівши голову, я побачила, що місяць затягнули хмари, але його світло однаково пробивалося крізь них і освітлювало шлях. Раніше я не помічала такого явища, мабуть, через те, що майже ніколи не робила таких прогулянок уночі. Я подумала, що темрява Петер-Йордан-штрассе схожа на густий Віденський ліс (Вінервальд), де ми з татом обожнювали прогулюватися щонеділі.

У нашому житловому кварталі не було зовсім електричного освітлення, окрім нашого будинку. Із сусідських котеджів на мене витріщалися чорні вікна, у яких подекуди проблискувало тьмяне світло свічок. Раптом я пригадала причину такої темряви. Багато мешканців Деблінгу шанували традицію утримуватися від електричного освітлення, починаючи від заходу сонця в п'ятницю до заходу сонця в суботу, хоча загалом у своїх релігійних звичаях вони не тяжіли до ортодоксальності, яка вимагала такого ритуалу. Я забула про це, бо мої батьки цього звичаю ніколи не дотримувалися.

У Деблінгу, єврейському кварталі, у католицькому краю, був шабат.

4

26 травня 1933 року

Відень, Австрія

Щойно я переступила поріг, одразу відчула знайомий запах. Мені не потрібно було бачити троянди, щоб знати — будинок переповнений квітами. Заради всього святого, навіщо гер Мандль надіслав їх і сюди?

З вітальні долинали безладні акорди Баха. За роялем Bechstein музикувала мама. Коли за мною зі звуком зачинилися двері, музика

припинилася. Мама гукнула:

— Геді? Це ти?

Віддавши своє пальто Інге, нашій покоївці, я озвалася:

— Хто ж іще в таку пору, мамо?!

З вітальні вийшов тато, щоб зустріти мене. Тримавши в куточку рота вигадливо вирізьблену люльку, він запитав:

— Як наша імператриця Єлизавета? Ти «панувала на сцені», як і заявили в Die Presse?

Я усміхнулася своєму високому татові, який мав вродливий вигляд, попри сивину на скронях і зморшки довкола блакитних очей. Навіть у таку пізню годину, після одинадцятої вечора, він був бездоганно вбраний у ретельно відпрасований темно-сірий костюм із смугастою бордовою краваткою. Він завжди був надійним, успішним менеджером одного з найвідоміших віденських банків — Creditanstalt-Bankverein.

Тато взяв мене за руку, і на мить я пригадала дитинство — пообіддя у вихідні, коли він терпляче відповідав на всі мої запитання про навколишній світ і про те, як він влаштований. Жодне питання не було забороненим — хоч про історію чи природничу науку, хоч про літературу чи політику. Я жадібно поглинала цей час із ним — єдиний, коли вся татова увага належала тільки мені. Одного сонячного дня він цілу годину пояснював мені суть фотосинтезу, відповідаючи на мої дитячі розмірковування вголос про те, чим харчуються рослини. Його терпіння, з яким він відповідав на мої завзяті розпитування про живу природу та фізичні явища, було невичерпним. Але такі години траплялися нечасто, адже мама та службові обов'язки вимагали в нього багато часу. А без нього я довгими годинами зубрила домашні завдання з учителями чи зі своєю нянею, інколи з матір'ю, яка звертала на мене увагу, лише коли я сідала за піаніно, і вона лаяла мене за мої вміння. Хоча я й обожнювала музику, тепер я грала на піаніно, лише коли

матері не було вдома.

• • •

Далі — у повній книжці «Єдина жінка в кімнаті».
nashaknyga.com.ua